

УДК 1(091)+140«312»+81'22

Г. М. Стояцька

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та політології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДСТАВИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ МОВНОЇ МОДЕЛІ У ДЕКОНСТРУКТИВІЗМІ

Постановка проблеми. Протягом останніх років пильна увага до стратегії деконструктивізму, що з кінця 60-х років ХХ століття спорадично збурювала філософський загаль, поступово і невпинно зменшувалась. Частково це пов'язане з особливістю деконструктивістських філософських пошуків, які були вкрай актуальними в Європі за епохи бурхливих соціальних змін, але при цьому носили яскравий деісторизований характер. Сьогодні ж, на тлі гострих соціальних викликів як у європейському, так і в українському середовищі, ідеї деконструктивізму отримують нового актуального прочитання. Адже варто відзначити безумовну яскравий деісторизований характер. Сьогодні ж, на тлі гострих соціальних викликів як у європейському, так і в українському середовищі, ідеї деконструктивізму отримують нового актуального прочитання. Адже варто відзначити безумовну яскравий деісторизований характер. Сьогодні ж, на тлі гострих соціальних викликів як у європейському, так і в українському середовищі, ідеї деконструктивізму отримують нового актуального прочитання. Адже варто відзначити безумовну яскравий деісторизований характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософське підґрунтя стратегії деконструктивізму та її вплив на фундаментальні зміни сприйняття феномена мови міститься у працях її творця Ж. Дерріда. Вивченню окремих аспектів значущої для цього дослідження проблеми присвячено ряд фундаментальних робіт Ф. Джеймсона [20], В. Лейча [21], Г. Статена [22], а також окремі дослідження Н. Автономової, О. Гурко, І. Ільїна, А. Ямпольської та українських вчених О. Соболю, В. Лук'янця, В. Ляха, С. Куцепал, Л. Ситниченко, М. Зубрицької.

Метою статті є аналіз теоретичних підстав формування деконструктивістського розуміння феномена мови, а також дослідження тих провідних філософських позицій ХХ століття, в яких мова є ключовим фактором світоглядних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ХХ столітті найбільш істотним виміром сутності філософії стало її саморозуміння себе як мовного простору. Факторами цього є безліч філософських напрямів, що зробили сенсом свого дослідження феномен мови у його найрізноманітніших проявах. В цьому сенсі деконструктивізм постає як одна з найпотужніших стратегій сучасності з чіткими ознаками «ревізійності» ставлення до класичного метафізичного досвіду. Сам Ж. Деррада зазначає, що «якщо у деконструкції і є сенс і користь, то, принаймні, як у радикалізації» [1, с. 135]. Це багато в чому пов'язане з тим масштабним впливом, якого зазнав деконструктивізм з боку двох потужних концепцій філософії ХХ століття, центральним уособленням яких є М. Гайдеггер та Л. Вітгенштейн. Але саме цей вплив обумовив також і загальну своєрідність філософської думки ХХ століття, обумовивши її цілковито мовний характер. Власне, критика традиційної метафізики через критику мовних засобів та їх структурної організації та проблемні питання про зв'язок мови та мислення стають ключовими у філософських студіях з того самого моменту, коли було сформовано гуманістичну лінгвістичну парадигму. В цьому руслі діяльність Ж. Дерріда у межах обговорюваного питання пов'язана з фундаментальним деконструктивістським аргументом про природу мови. Сам Ж. Дерріда визначав цей аргумент як початок деконструкції логоцентризму та спробу звільнити думку від панування лінгвістичної моделі, яка певний час була такою впливовою [2, с. 154]. Феномен мови, а зрештою і тексту, виступають елементами «терапії реконструкції» у боротьбі з «епохальними мовними стереотипами».

Історія проблем, пов'язаних з розвитком мови, на відміну від, наприклад, проблеми тексту як такого, добре відома і вивчається не одним поколінням філософів. Мова – це простір, в якому обов'язково відбуваються найбільш суттєві архітектонічні зсуви сучасного знання. Існують, втім, і в ній певні словесні прощарки, які змушують боротися з ними – Ж. Дерріда, наприклад, вбачав особливість феномена мови у роздратуванні, яке вона викликає в ортодоксально налаштованої західної культури. Ця проблема за характером своїм фактично не відрізняється від традиційних проблем панзахідної свідомості – з моменту своєї появи на світовій арені гуманістичної думки мова розвивалась у руслі загальної примусовості західнометафізичної епістемі. І структурно-лінгвістична парадигма – продукт, а багато в чому навіть вершина такого розвитку, покликана вгамувати «занепокоєння як культури стосовно мови, так і мови стосовно самої себе» [3, с. 36]. Саме тому структурна модель мови стає предметом масованої французької критики постструктуралізмом і деконструктивізмом, оскільки, перебуваючи під впливом логоцентризму, вона постійно прагне стати всезагальною культурною моделлю.

Протягом останнього сторіччя широкого розголосу отримав підхід до мови як до об'єктивного та надособистісного феномена, за законами якого влаштовано загальний світ речей, тоді як конструююча роль свідомості зазвичай ігнорується чи елімінується. У сфері семіотики Ролан Барт навіть знайшов для подібного процесу влучний термін «розподілу мов», коли індивід змушений боротися за існування своєї власної індивідуальної мови у світі системної мови суспільства [4, с. 520], а Юрій Лотман визначав мовну агресивність як «притаманну самій природі людини і сформовану словесною культурою <...>, коли вторгаючись в усі сфери семіозису, словесна культура переформовує їх за своїм образом та подібністю» [5, с. 41]. Така агресивність зумовлена перш за все надзвичайно бідним арсеналом засобів вираженості словесної культури: фактично, окрім людського мовлення та обумовленої ним комунітаристської діяльності, вона не мала і не має інших іманентних їй чинників. Аналогічним, але парадоксальним чином в рамках структурної лінгвістики легко ігнорувалася особистісна психологічна основа концепції мови, тоді як цілком приймалося твердження про те, що мова є «діяльність» у напрямку впорядкування об'єктивного світу. «В методологічному аспекті важливими передумовами філософського способу мислення комунітаризму є лінгвістично-герменевтично-прагматичний поворот у сучасній філософії, який був інспірований як М. Гайдеггером та Г. Гадамером, так і пізнім Л. Вітгенштейном. Йдеться тут передусім про фактичне апріорі передумови всього нашого розуміння й цінностей, що ґрунтується на належності до партикулярної традиції мовної та культурної спільноти» [6, с. 372, 394].

Звертаючись до аналізу становлення панмовної сучасної свідомості, варто зазначити, що про наявність динамічного творчого аспекту мови, що знаходить своє відтворення у кожному мовному акті, своєрідну духовну мовну енергію у діяльності особистості писав ще В. Гумбольдт [8], для якого завжди принциповим було не допустити розуміння людської свідомості, вільної від мовного примату. Повага до такого динамічного підходу, втім, не виключає й того факту, що його відрізняла певна внутрішня слабкість, що так і не перетворила його із загальної ідеї на філософський метод. Він мав надзвичайно незначні наслідки для лінгвістичного опису у власному розумінні. В цілому ж в мовознавстві ХХ сторіччя привілеї здобув позитивізм, що бачив єдину мету аналізу мови у створенні максимально впорядковано-

го опису мовних форм. Перевагою позитивістського підходу було його використання у науковому описі мови твердих та стійких визначень, запозичених не тільки з латинської граматики пізньої античності і схоластики, але і з періодів вулгаризації латини чи універсальних граматик неокласичного періоду. Але найсумнішим, на нашу думку, постає той факт, що такий структурно-раціоналістичний світогляд на багато років проголосив панівним образ мови, побудованої закономірним чином з цілком усталеного «набору» одиниць.

Перевершити такий погляд на мову у ХХ сторіччі вдалося Л. Вітгенштейну, переконаному, що «ствердження «мова (або мислення) є чимось унікальним, насправді виявляється забобою <...>, породженим граматичними ілюзіями» [9, с. 127, § 110]. Позиція Л. Вітгенштейна, незадоволеного важким подоланням кордонів нашої мови, фактично співпадає тут з баченням Ф. де Соссюра, який проголосив найважливішими складовими апарату мови релятивні за своєю природою знакові цінності, співвідношення між якими утворюють структури. Так, у теоретичному плані одномірна емпірична реальність поступається релятивному світу ідеальних сутностей, який відтворюється концептуалізованою думкою. Втім, набір базових одиниць, в яких ми визначаємо діяльність мови як феномена, залишається й сьогодні таким, як і у ХІХ сторіччі. Якщо в емпіричному світі є таке певне дещо, яке не піддається концептуальному очищенню та вміщенню у прокрустове ложе мовного характеру свідомості, воно відкидається як несуттєве або залишається непоміченим.

Мовний характер свідомості та обумовленість ним загального уявлення про характер та природу речей і світу – це переконання, яке у ХХ столітті є основним смислотворчим фактором філософських та лінгвістичних студій. У різноманітних варіаціях мовний артефакт присутній, зокрема, у розробках Е. Сепіра – Б. Уорфа, правилах породжувальної граматики Н. Хомського, інших впливових течіях. Мовний матеріал таким чином виступає індукцією, яка не залишає без свого впливу жоден компонент оточуючої реальності, принаймні з тих, що потрапляють в орбіту смислотворчої роботи людської свідомості.

Мова як феномен та – у своєму сьогоденнішньому значенні – як продукт західного типу мислення демонструє той тип відношення до реальності, який завжди був єдиним можливим типом у західній метафізиці. В цьому процесі найяскравіше втілюється дуалізм досліджень В. Гумбольдта. Замість втрачених гумбольдтіанських переконань в існуванні мови, вільної від усіх впливів людського мислення, суспільно орієнтована західна свідомість напрацьовує протилежний стереотип. Цього разу мові надається роль смислотворчого осередку, і цей процес надання споріднений з іншим гумбольдтовським ідеалом – ідеалом мови як фактору, що творить та формує думку. Дві протилежні інтенції В. Гумбольдта (думка формує мову – мова конститує думку) солідаризується з позицією К.О. Апеля – лише різними намірами «мовних систем як різних шляхів перетворювати світ на власність духу» [10, с. 89]. В цьому плані як трансформаційна граMATика Н. Хомського, так і навіть частково «мова як дім буття» М. Гайдеггера демонструють фундаментальне прагнення метафізичної свідомості відшукати вроджені «універсали мовної здатності», явища, сутнісні риси яких можна було б екстраполювати на оточуючий світ. Так, генеративна парадигма Н. Хомського полягає в наявності вроджених аспектів знання, які дають змогу засвоювати складні абстрактні категорії, неіманентні емпіричній базі людського розуму. Така внутрішня мовна продуктивність, а також формальні правила граматики, які наслідують за використанням людини, користуючись мовою, є, за Н. Хомським, формальними правилами взаємодії всіх елементів у світі. Хомський намагався відшукати правила універсальної граматики, виходячи з того, що існують певні спільні особливості, придатні до застосування в усіх мовах, і ці особливості існують завдяки загальним та звичним якостям людського мозку. Отже, виходячи з цього, можна сказати, що у мозку існує певний комплекс правил універсальної мови, якими через свою природу людина не має можливості не наділяти решту сфер свого існування.

Подібний лінгвістичний принцип виступає полем своєрідного експерименту, який покликаний свідчити, що певні інтелектуальні завдання мають цілком конкретні шляхи вирішення. Цей самий рецидив панзахідної свідомості демонструє і властиве їй тяжіння до пошуків «істини буття», пункту, в якому, до речі, так і не співпали концепції Ж. Дерріда та М. Гайдеггера, незважаючи на відверту методичну спадковість у критичному аналізі двох філософів, які будь-що прагнули змінити класичну інтерпретацію істини як адекватності висловлювання. От тільки шляхи цієї зміни були обрані ними різні: М. Гайдеггером – «алетейя», пошуки «істини як відкритості», яка пропонує своє розкриття, невід'ємне від одночасної іманентної їй прихованості [11, с. 93]; Ж. Дерріда – цілковите заперечення основ, які могли б бути підставою вважати певний фрагмент реальності істинним, чим би вони не були (мовою, смислом, етикою, теоретично чи практично втіленим ідеалом). Саме з цього приводу Ж. Дерріда зазначає, що вбачає проблему не у відсутності істин, а у наявності занадто великої їх кількості [12, с. 214]. І саме тому він прагне ігнорувати обмеженість людської свідомості мовними рамками, «реконструюючи» мову як форпост мислення і цілком слушно вважаючи, що набагато кориснішим є усвідомлення кордонів, ніж намагання їх не помічати.

Схожою з думкою Ж. Дерріда в цьому пункті є позиція Ролана Барта, який, наприклад, вбачав вигоди узурпаторських мовних інтенцій ще у філософії Аристотеля, який, на його думку, є засновником техніки мовних висловлювань, що базуються перш за все на уявленні про правдоподібність [13, с. 323]. Правдоподібність виникає, звичайно ж, під тиском авторитетів і традицій і в цілому майже ніколи цим чинником не суперечить, водночас мало відповідаючи як історичним фактам, так і науковим гіпотезам. Очевидно, що така позиція надовго затвердила у філософії пріоритетність конвенційних поглядів. Така пріоритетність видається досить безпечною в умовах грецького полісу, локального античного міста. Але застосування такої техніки в сучасній масовій мові призвело, на жаль, до появи і утвердження вражаючої за своїм впливом культури імітації, коли зовнішнє непротиріччя зручним уявленням приймається за істину. Сучасна масова людина майже не докладає зусиль для створення кожної ланки свого пізнавального континууму, вона з легкістю користується готовими шаблонами, анітрохи не комплексуючи з того приводу, що живе у світі, який вигадано і створено іншими. І це особливо стосується сфери мови, де слова, вирази і цілі синтаксичні конструкції і жанри дискурсу поступово проходять крізь безліч вживань і смислових контекстів. Тобто протягом певного часу людина сприймає і пристосовується до того, як певні мовні елементи використовують інші, і під впливом цього не тільки її мовна техніка, але й світогляд неодноразово зазнають модифікацій та корегування.

Фактично деконструкція була мало не першим філософським напрямом, який спробував обмежити дію штучного типу знання у загальній культурі людства через «доведення залежності свідомості від мовних стереотипів свого часу» [14, с. 46] і провести демаркаційну лінію між легітимованою думкою і думкою як такою. Деконструктивістський світогляд самими своїми основами передбачає постійну боротьбу проти звичок та автоматизму мислення й існування. Якщо цю світосприйняття застосувати до мови, то воно приведе до переконання в тому, що «кожна мово-дія має виступати як утворення нових мовних побудов з первинних мовних елементів» [7, с. 29–30]. Тобто Ж. Дерріда належить до науковців, які будь-що прагнуть перевершити стару затвержену стратегію знаходити засоби лише відповідно до мети пошуку. Деконструкція в проекті граMATології має справу з «перебудовою» смислу, з його пролонгацією (difference) та розсіюванням (dissemination) [15], для чого залучається невідрефлексований досвід з «меж філософського дискурсу» [16, с. 13], тобто звідти, звідки його ніхто не очікує. Деррідеанський постулат про мовний аналіз, який застосовується виключно до письмового тексту з метою відтворити його «дуальну структурацію» (центр-периферія), дає можливість

зрозуміти, уявити та пережити багатоманітність тексту та його смислів. Під смислами, звичайно, розуміється не значення слів та словосполучень, а те, що Р. Барт називав конотаціями лексії, її вторинними смислами [17, с. 427], які виступають як калейдоскоп, що змінює смисловий малюнок при будь-якій зміні кута зору. Певним чином деконструкція демонструє вимоги сучасної епохи, які полягають в утриманні під контролем та постійною підозрою «виробництво смислу» і врахуванні всебічних проявів речей та явищ.

Таке прагнення, з огляду на обов'язкове застосування мови для його здійснення, відкриває своєрідну і надзвичайно значущу проблему, яка полягає в тому, що мова «ніколи не була пересічною проблемою, але зараз вона, поза сумнівом, стала глобальним об'єктом найрізноманітніших досліджень та дискурсів <...> Історико-метафізична епоха має погодитись з тим, що мова складає весь її проблематичний горизонт. Повільний, ледь помітний рух, що триває у надрах цієї епохи вже принаймні двадцять століть під іменем мови, є рухом до поняття писемності. І хоча він не дуже яскраво виражений, добре видно, що цей рух все більше виходить за межі просто мови. Писемність розуміє мову в усіх смислах цього вислову та описує всі рухи мови» [18, с. 12], а крім того, виступає також мовним механізмом «винесення назовні інтимності внутрішнього» [19, с. 56].

Критика ідеалу усного слова підхоплюється Ж. Деррида знову ж таки за М. Гайдеггером та ґрунтується на невдоволенні привілейованим станом дискурсу у західній культурі (фр. *discourse* – мовлення), а точніше античним ідеалом досягнення істини через дискурс. Взагалі, говорячи про стратегію деконструкції і, навіть ширше, про корпус основних постструктуралістських ідей, ми приречені постійно повертатись до наголосування на привласницьких інтенціях метафізичного мислення. Адже, наприклад, ми навряд чи зможемо бути зрозумілими, коли застосовуватимемо термін «дискурс» до східного типу культури – типу онтологічно споглядального. Натомість дискурс західної культури – явище цілком передбачуване і природне для нас, її членів, які у режимі реального часу знайомі з її тяжінням до дедукції та системного аналізу. Смысл привласнюється шляхом аналітичного діалогу – цей метод досягнення істини з часів греків є ідеалом нашого *ratio*. «Цінність усного слова була обумовлена давніми переконаннями в тому, що оратор та слухач є спів-присутніми у мовленнєвому акті одночасно, тобто немає часової, просторової або будь-якої дистанції між ними та самим мовленням. Завдяки тривалому пануванню таких переконань, фактичність процесу розуміння та його буквральність набувають рис ідеалу західної культури. Голос, думка, смисл максимально наближені одне до одного» [11, с. 207]. У постулатах цієї позиції формується і науково-раціоналістичний ідеал Нового часу, коли актом мовлення складаються кордоні акту думки мислячого суб'єкта.

Звісно, відкриття полісемантичності мови – не деконструктивістське новаторство. У рамках класичної традиції найбільшого втілення воно отримало завдяки похідній від нього проблемі інтерпретації як фундууючої підстави існування наукової доктрини, а у рамках загальної культурології – більш вільно і необтяжливо: чи то як діалог культур (М. Бахтін), чи як процес виявлення тексту в тексті (Ю. Лотман). Але в будь-якому разі проблема багатоманітності покликана чинити опір раціоналістичним процедурам та здійснювати пошуки смислу шляхом гри з непередбаченим фіналом. Зрозуміло, що одним з найдієвіших чинників цієї гри має виступати письмо, оскільки у рамках письмово зафіксованої творчої стратегії можлива принаймні часткова альтернатива дискурсивному насилью, а результати гри виступатимуть найбільш помітними.

Сучасним філософським ідеалом є можливість відкритої міждисциплінарної співпраці, а саме співпраці з літературою, пластичними мистецтвами, психоаналізом, соціологією, технічними дисциплінами. Участь Ж. Деррида у створенні Паризького Міжнародного філософського коледжу у 1983 році була однією з численних у ХХ столітті спроб проаналізувати причини та механізми кардинальних змін у кор-

пусі мовних і невербальних засобів виразності. Досягнення Ж. Деррида полягає у зміщенні акцентів та наголосів у сфері текстуральних досліджень з макро- на мікро- його складові, що й зумовлює в результаті мультіваріативність та калейдоскопічність його смислів і значень. Мова, а зрештою і текст, виступають як система, відкрита для впливу контекстів, де контекст розуміється як конгломерат конструктивів, що допомагають абстрагуватись від конкретної мовної чи дискурсивної ситуації і виявити чинники, що визначають форму, відповідність і значення текстової дії. Це стало черговою сходинкою у сфері розуміння ролі і значення кордонів людського досвіду, що техногенну епоху з необхідністю приводить до віднайдення більш універсальних засобів прояву, найбільш місткі з яких – мова і текст – набувають нечувано раніше значень завдяки можливості втілювати абсолютно різнопланові за характером смисли.

Висновки. З кінця 60-х років ХХ століття стратегія деконструктивізму набула широкого розголосу та великої популярності у Європі, сягнула за океан і спричинила виникнення ряду інноваційних філософських течій в середовищі американської філософії, зокрема Йельської школи [20; 22].

Феномен мови завдяки деконструктивізму перестав зводитись до системи повідомлень і вже не аналізується суто з точки зору їх власної структурної організації. Аналіз починає здійснюватись з позицій комплексного опису не лише лінгвістичних чи семантичних складових тексту, але й завдяки задіянню стилістичних його структур та тематичної організації. Мова є виразником соціальної моделі. Коли Ж. Деррида говорить про боротьбу мови з метафізикою засобами самої мови, він розкриває імітаційність найбільш загальної соціальної тенденції до перетворень шляхом використання застарілих засобів, правил, законів. В сучасних українських науці, філософії, соціумі в цілому ми повсякчас припускаємось цієї типової тенденції «подолання без подолання», яка унеможлиблює трансформації. В цьому сенсі стратегія деконструктивізму, намічена у сфері мови, здатна актуалізувати можливості до самооновлення в інших сферах людського існування – варто лише застосовувати цю техніку як загальний принцип.

Література

1. Деррида Ж. Призраки Маркса. Государство долга, работа скорби и новый интернационал / Ж. Деррида. – М. : Logos-altera ; Esse homo, 2006. – 256 с.
2. Философия и литература. Беседа с Жаком Деррида // Жак Деррида в Москве: деконструкция путешествия. – М. : РИК Культура, 1993. – С. 151–186.
3. Гурко Е. Сила и означение («Force et signification»): структуралістское наваждение // Тексты деконструкции / Е. Гурко. – Томск : Водолей, 1999. – С. 35–49.
4. Барт Р. Разделение языков // Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М. : Прогресс, 1994. – С. 519–534.
5. Лотман Ю. Семиотика кино и проблемы киноэстетики / Ю. Лотман. – Таллин : Эсти Раамат, 1973. – 73 с.
6. Апель К.-О. Спрямування англо-американського «комунітаризму» у світлі дискурсивної етики // Комунікативна практична філософія / А. Єрмоленко. – К. : Лібра, 1999. – С. 372–394.
7. Гаспаров Б. Язык. Память. Образ. Лингвистика языкового существования / Б. Гаспаров. – М. : Новое литературное обозрение, 1996. – 352 с.
8. Гумбольдт фон В. Язык и философия культуры / В. фон Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1985. – 451 с.
9. Витгенштейн Л. Философские исследования // Философские работы. Ч. 1. / Л. Витгенштейн. – М. : Гнозис, 1994. – С. 75–319.
10. Апель К.-О. Трансцендентально-герменевтическое понимание языка / К.-О. Апель // Вопросы философии. – 1997. – № 1. – С. 76–92.
11. Нанси Ж.-Л. Нехватка ничто // Социологос постмодернизма. Альманах Российско-французского центра социологических исследований Института социологии Российской Академии наук. – М., 1996. – (Институт экспериментальной социологии). – С. 90–97.

12. Найман Е. «Сцена письма» и «метаморфоза истины»: Ж. Деррида – Ж. Делез // *Интенциональность и интертекстуальность. Философская мысль Франции XX века.* – Томск : Водолей, 1998. – С. 208–217.
13. Барт Р. Критика и истина // *Избранные работы. Семиотика. Поэтика* / Р. Барт. – М. : Прогресс, 1994. – С. 319–375.
14. Ильин И. Постструктурализм, деконструктивизм, постмодернизм / И. Ильин. – М. : Интрада, 1996. – 254 с.
15. Деррида Ж. О грамматологии / Ж. Деррида. – М. : Ad marginem, 2000. – 512 с.
16. Деррида Ж. Позиции. Импликации. Беседа с Анри Ронсом / Ж. Деррида. – К. : Д.Л., 1996. – С. 7–28
17. Барт Р. Текстовый анализ одной новеллы Эдгара По // *Избранные работы. Семиотика. Поэтика* / Р. Барт. – М. : Прогресс, 1994. – С. 424–461
18. Гурко Е. Нечто, относимое к грамматологии («De la grammatologie») // *Тексты деконструкции* / Е. Гурко. – Томск : Водолей, 1999. – С. 5–34.
19. Деррида Ж. Позиции. Семиология и грамматология. Беседа с Юлией Кристевой / Ж. Деррида. – К. : Д.Л., 1996. – С. 29–64.
20. Jameson F. The cultural turn: selected writings on the Postmodern, 1983–1998 / F. Jameson. – London ; New York : Verso, 1998. – XIV, 206 p.
21. Leitch V.B. Deconstructive criticism: an advanced introduction / V.B. Leitch. – New York : Columbia University Press, 1983. – XII, 290 p.
22. Staten H. Wittgenstein and Derrida / H. Staten. – Lincoln : University of Nebraska Press, 1984. – XVIII, 182 p.

Анотація

Стояцька Г. М. Теоретичні підстави формування світоглядної мовної моделі у деконструктивізмі. – Стаття.

Здійснюється аналіз тих теоретичних підстав формування деконструктивізму, які обумовили його висновки про природу мови. Зазначається, що той ключовий вплив, який мали на формування мовної стратегії деконструктивізму філософські позиції М. Гайдеггера, Л. Вітгенштейна, Р. Барта. обумовлює його ідейну радикалізацію. Деконструктивізм демонструє вимоги сучасної епохи, які полягають в утриманні під постійним контролем «виробництва смислу» з точки зору врахування усебічних проявів речей та явищ. Стратегія «подолання метафізики» здійснюється Жаком Деррида у площині мовного виробництва. Чітке розділення потенціалу мови, мовлення, дискурсу та тексту розкриває, відповідно, їх різний соціальний потенціал. Універсальні правила, що існують в сфері мови, стають запорукою утворення універсальних правил, законів та констант існування і людського співжиття. Потенціал деконструктивізму як філософської стратегії набуває особливого значення в контексті фундаментальних викликів сучасної гуманітаристики.

Ключові слова: деконструктивізм, мова, мовлення, текст, Ж. Деррида.

Аннотация

Стояцкая А. М. Теоретические основания формирования мировоззренческой языковой модели в деконструктивизме. – Статья.

Осуществляется анализ тех теоретических оснований формирования деконструктивизма, которые обусловили его выводы о природе языка. Отмечается, что то ключевое влияние, которое оказали на формирование речевой стратегии деконструктивизма философские позиции М. Гайдеггера, Л. Витгенштейна, Р. Барта, обуславливает его идейную радикализацию. Деконструктивизм демонстрирует требования современной эпохи, которые заключаются в содержании под постоянным контролем «производства смысла» с точки зрения учета всесторонних проявлений вещей и явлений. Стратегия «преодоление метафизики» осуществляется Жаком Деррида в плоскости языкового производства. Четкое разделение потенциала языка, речи, дискурса и текста раскрывает, соответственно, их разный социальный потенциал. Универсальные правила, существующие в сфере языка, становятся залогом образования универсальных правил, законов и констант бытия и человеческого сосуществования. Потенциал деконструктивизма как философской стратегии приобретает особое значение в контексте фундаментальных вызовов современной гуманитаристики.

Ключевые слова: деконструктивизм, язык, речь, текст, Ж. Деррида.

Summary

Stoyats'ka G. M. Theoretical foundations of formation deconstructive language model worldview. – Article.

In the research the author provides analysis of the theoretical bases of forming deconstruction which led to its conclusions about language feature. In the study notes that M. Heidegger's, L. Wittgenstein's, R. Barthes's philosophical positions had key influence in shaping language deconstruction strategy and these lines of research determine ideological radicalization of this philosophical trend. Deconstruction demonstrates the demands of the modern era, which are in keeping under constant review «production of meaning» in terms of displays, comprehensive account of things and phenomena. The strategy of «overcoming metaphysics» is carried out by Jacques Derrida in the plane of language production. A clear separation capacity of language, speech, text and discourse reveals their different social potential. Universal rules that exist in the language sphere are key to forming universal rules, laws and constants of existence and social being. Potential deconstruction as a philosophical strategy is particularly important in the context of the fundamental challenges of modern humanities.

Key words: deconstructivism, language, speech, text, J. Derrida.